

JON STEYNBEK ASARLARIDA INSON RUHIYATI: UMIDSIZLIK VA UMID O'RTASIDAGI ZIDDIYAT

Rahimov Rafiq Nodirjon o'gli
Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat
chet tillari instituti magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada Jon Steynbek romanlarida inson ruhiyati, xususan, umidsizlik va umid o'rtasidagi psixologik ziddiyat muammosi tahlil qilinadi. Tadqiqot «Bizning norozilik qishimiz», «Konserva qatori» hamda «Noma'lum xudoga» romanlari asosida olib borilib, qahramonlarning ruhiy izdan chiqishi, axloqiy tanlov, ichki bo'linish va ma'naviy tiklanish jarayonlari o'rganiladi. Maqolada yozuvchi insonni ijtimoiy bosim qurboni sifatida emas, balki ichki evolyutsiya jarayonida shakllanuvchi shaxs sifatida tasvirlashi asoslanadi. Umidsizlik ruhiy inqiroz bosqichi sifatida talqin qilinib, umid esa ongli ravishda saqlab qolingan axloqiy va ma'naviy tayanch sifatida izohlanadi. Tadqiqot natijasida Steynbek ijodida umidsizlik va umid qarama-qarshi tushunchalar emas, balki inson ruhiyatining dinamik rivojlanish bosqichlari ekanligi aniqlanadi.

Kalit so'zlar: inson ruhiyati, umidsizlik, umid, psixologik inqiroz, axloqiy tanlov, ruhiy izolyatsiya, ma'naviy tiklanish, Jon Steynbek.

Аннотация

В статье анализируется проблема человеческой психологии в романах Джона Стейнбека, в частности внутренний конфликт между отчаянием и надеждой. Исследование основано на произведениях «Зима нашего недовольства», «Консервный ряд» и «К неведомому богу», где рассматриваются процессы духовного кризиса, морального выбора, внутреннего раскола и нравственного обновления героев. Подчеркивается, что Стейнбек изображает человека не как пассивную жертву социальных обстоятельств, а как личность, проходящую через внутреннюю эволюцию. Отчаяние трактуется как этап психологического испытания, тогда как надежда выступает осознанной моральной опорой личности. Делается вывод о том, что в художественном мире Стейнбека отчаяние и надежда представляют собой взаимосвязанные стадии динамического развития человеческого сознания.

Ключевые слова: человеческая психология, отчаяние, надежда, духовный кризис, моральный выбор, внутренний конфликт, Джон Стейнбек.

Abstract

This article examines the representation of human psychology in the novels of John Steinbeck, focusing on the inner conflict between despair and hope. The study is based on *The Winter of Our Discontent*, *Cannery Row*, and *To a God Unknown*, analyzing the characters' spiritual crises, moral choices, internal fragmentation, and processes of ethical renewal. The research argues that Steinbeck portrays the individual not as a passive victim of social forces, but as a personality undergoing inner evolution. Despair is interpreted as a stage of psychological crisis, while hope functions as a conscious moral foundation that preserves human dignity. The study concludes that in Steinbeck's artistic vision, despair and hope are interconnected stages in the dynamic development of human consciousness.

Keywords: human psychology, despair, hope, moral choice, spiritual crisis, inner conflict, existential development, John Steinbeck.

KIRISH

XX asr Amerika adabiyotida inson ruhiyati, uning ichki izdan chiqishi va ma'naviy barqarorligi masalasi alohida badiiy hamda falsafiy ahamiyat kasb etdi. Ijtimoiy qadriyatlarning o'zgarishi, iqtisodiy bosim va ma'naviy inqiroz sharoitida insonning ichki dunyosi murakkablashdi. Adabiyot ana shu jarayonni faqat tashqi voqelik sifatida emas, balki ruhiy drama sifatida talqin eta boshladi. Insonning umidsizlik va umid o'rtasidagi ichki kurashi XX asr badiiy tafakkurining markaziy muammolaridan biriga aylandi. Amerika adabiyotining yirik namoyandasi Jon Steynbek asarlarida inson ruhiyati ijtimoiy sharoit bilan uzviy bog'liq holda tasvirlanadi. Tadqiqotchilar yozuvchini ko'pincha ijtimoiy realizm va naturalizm vakili sifatida baholagan bo'lsalar-da, uning romanlarida psixologik chuqurlik va axloqiy inqiroz jarayoni alohida o'rin tutadi. Uorren Frenc Steynbek qahramonlarini axloqiy bosim ostida yashovchi, ichki muvozanatini saqlab qolishga urinuvchi shaxslar sifatida tavsiflaydi [1]. Jackson J. Benson esa yozuvchining e'tibori insonning o'zligini yo'qotish va qayta tiklash jarayoniga qaratilganini ta'kidlaydi [2]. «Bizning norozilik qishimiz» romanida Iten Allen Houlining ichki axloqiy yemirilishi orqali zamonaviy jamiyat bosimi ostidagi shaxs ruhiyati ochib beriladi. Bu asarda umidsizlik tashqi qashshoqlik emas, balki ma'naviy qadriyatlarning buzilishi shaklida namoyon bo'ladi. «Konserva qatori» romanida esa oddiy va soddadil insonlar hayoti fonida ruhiy yolg'izlik va ichki bo'shliq masalasi yoritiladi. «Noma'lum xudoga» asarida Jozef Ueyn obrazi orqali insonning tabiat va e'tiqod bilan bog'liq ruhiy izlanishlari hamda ma'naviy inqirozi tasvirlanadi. Jay Parini Steynbek ijodida umidsizlik yakuniy halokat emas, balki inson ongining sinov bosqichi sifatida talqin qilinishini qayd etadi [3]. Demak, yozuvchi asarlarida umidsizlik va umid qarama-qarshi tushunchalar emas, balki inson ruhiyatining dinamik rivojlanish jarayonini ifodalovchi o'zaro bog'liq holatlardir. Qahramonlar ruhiy inqirozga yuz tutadi, biroq aynan shu jarayonda ichki mustahkamlik yoki ma'naviy hushyorlikka erishadi.

Yozuvchi qahramonlari ko'pincha uch bosqichni boshdan kechiradi:

-ruhiy beqarorlik va ichki bo'shliq

-axloqiy yoki psixologik sinish nuqtasi

-umidning yangicha shaklda tiklanishi yoki ma'naviy hushyorlik.

Steynbek uchun umidsizlik — bu ruhiy o'lim emas, balki ongning sinov bosqichi. Inson o'z qadriyatlarini yo'qotish xavfi bilan yuzlashadi, lekin aynan shu vaziyatda o'zining haqiqiy mohiyatini anglaydi. Shu jihatdan yozuvchi inson ruhiyatini statik emas, balki dinamik jarayon sifatida talqin qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi- Steynbek romanlarida umidsizlik va umid o'rtasidagi psixologik ziddiyatni badiiy struktura, obrazlar tizimi va ichki monologlar orqali tahlil qilish, inson ongining inqiroz mexanizmini ochib berishdan iborat. Jon Steynbekning yuqoridagi romanlari misolida inson ruhiyatining umidsizlik va umid o'rtasidagi ziddiyatini tahlil qilish, psixologik inqirozning badiiy ifodasini aniqlash hamda yozuvchi asarlarida umidning ma'naviy qadriyat sifatidagi o'rnini ochib berishdan iboratdir.

Umidsizlik va umid o'rtasidagi ziddiyatning psixologik mohiyati

Jon Steynbek romanlarida umidsizlik va umid o'rtasidagi ziddiyat inson ruhiyatining ichki evolyutsiyasi sifatida talqin etiladi. Yozuvchi uchun umidsizlik — tashqi mag'lubiyat emas, balki insonning ichki o'zligini yo'qotish xavfi bilan yuzlashuvi demakdir. Shu bilan birga, umid — bu oddiy optimizm emas, balki ongli ravishda saqlab qolingan axloqiy tayanchdir. Tadqiqotchilar Steynbek asarlarida inson ruhiyati doimo sinov holatida tasvirlanishini qayd etadilar [4].

Axloqiy tanazzul va o'zlik inqirozi («Bizning norozilik qishimiz» misolida)

«Bizning norozilik qishimiz» romanida Iten Allen Houli obrazi orqali zamonaviy jamiyatning axloqiy qadriyatlari inqirozi ochib beriladi. Iten o'zini jamiyat talablariga javob bermaydigan inson sifatida his qila boshlaydi. Uning ruhiy inqirozi tashqi qashshoqlikdan emas, balki ichki o'zlikning yemirilishidan kelib chiqadi. Liscaning fikricha, Steynbek qahramonlari ko'pincha "axloqiy tanlov oldida qolgan va shu tanlov orqali shakllanadigan shaxslar"dir [5]. Iten moddiy muvaffaqiyat yo'lida kichik murosalaridan boshlaydi, ammo bu murosalar asta-sekin uning axloqiy poydevorini yemiradi. U o'zini ikki qismga bo'lingandek his qiladi: biri halol Iten, ikkinchisi esa jamiyat talablariga moslashayotgan Iten. Benson Steynbek qahramonlarining ichki parchalanish jarayonini "o'zlik bilan yuzlashuv drammatizmi" deb ataydi [6]. Itenning ruhiy tushkunligi o'zini hurmat qilish hissining yo'qolishida namoyon bo'ladi. Biroq roman yakuniga yaqin u o'z xatti-harakatlarini qayta ko'rib chiqadi. Demak, umidsizlik bu yerda halokat emas, balki axloqiy uyg'onish bosqichi sifatida namoyon bo'ladi.

Ruhiy izolyatsiya va insoniy birdamlik («Konserva qatori» misolida)

«Konserva qatori» romanida Jon Steynbek inson ruhiyatining tashqi soddalik ortida yashiringan murakkab jihatlarini ochib beradi. Monterrey shahridagi oddiy odamlar hayoti fonida ruhiy izolyatsiya muammosi tasvirlanadi. Roman markazidagi Dok obrazi ichki ajralganlikning timsolidir. U odamlar orasida yashasa-da, ichki dunyosini hech kim bilan to'liq bo'lisha olmaydi. Bu holat tashqi yolg'izlik emas, balki ruhiy begonalashuvdir. Tadqiqotchilar Steynbek qahramonlari jamiyat ichida yashab turib ham ichki izolyatsiyani boshdan kechirishini ta'kidlaydilar [7]. Dokning sukunati va tabiatga sho'ng'ishi uning ichki bo'shlig'ini ifodalaydi. Mak va uning do'stlari esa insoniy samimiyat va birdamlik timsolidir. Ularning Dok uchun qilgan sa'y-harakatlari ruhiy izolyatsiyani yengishda insoniy aloqa muhim ekanini ko'rsatadi. Parini fikricha, Steynbek romanlarida insoniy munosabatlar ruhiy tiklanishning asosiy manbai hisoblanadi [8]. Shunday qilib, romanda umid ulkan g'oyalarda emas, balki oddiy insoniy samimiyatda namoyon bo'ladi. Frenc ta'kidlaganidek, yozuvchi insoniy birdamlik orqali ruhiy muvozanatni tiklash g'oyasini ilgari suradi [9]. Demak, «Konserva qatori»da umidsizlik va umid o'rtasidagi ziddiyat sokin, ammo chuqur psixologik jarayon sifatida tasvirlanadi.

E'tiqod sinovi va mavjudlik dramasi («Noma'lum xudoga» misolida)

«Noma'lum xudoga» romanida Jozef Ueyn obrazi orqali insonning tabiat va mavjudlik bilan ruhiy aloqasi tasvirlanadi. Qurg'oqchilik va falokat sharoitida uning ishonchi sinovdan o'tadi. Bu jarayon ma'naviy inqiroz bosqichini anglatadi. Lisca Steynbek asarlarida inson va tabiat o'rtasidagi ruhiy uyg'unlik masalasiga alohida e'tibor qaratadi [10]. Jozefning o'zini qurbon qilishi hayotning tiklanishi ramziga aylanadi. Bu yerda umidsizlik — inson ojizligini anglash; umid esa — mavjudlik bilan uyg'unlashuv orqali namoyon bo'ladi. Jozefning ruhiy izlanishlari diniy fanatizm emas, balki mavjudlik

ma'nosini anglashga qaratilgan. Shu sababli uning fojiviy o'limi ham ma'naviy yuksalish ramzi sifatida talqin qilinadi.

Ziddiyatning umumiy psixologik modeli

Steynbek romanlarida umidsizlik va umid quyidagi psixologik model asosida rivojlanadi:

1. **Ichki beqarorlik bosqichi** – inson o'zini yo'qotish xavfini his qiladi.
2. **Inqiroz nuqtasi** – axloqiy yoki ma'naviy sinov yuz beradi.
3. **Ongli anglash bosqichi** – qahramon o'z mohiyatini qayta baholaydi.
4. **Tiklanish yoki ma'naviy hushyorlik** – umid yangi shaklda namoyon bo'ladi.

Frencning fikricha, Steynbek insonni "axloqiy bosimga qarshi ichki qarshilik ko'rsatishga qodir mavjudot" sifatida tasvirlaydi [11]. Demak, yozuvchi uchun umidsizlik — insoniylikni yo'qotish xavfi, umid esa — uni saqlab qolish imkoniyatidir.

XULOSA

Jon Steynbek romanlari tahlili shuni ko'rsatadiki, yozuvchi ijodida umidsizlik va umid o'rtasidagi ziddiyat inson ruhiyatining markaziy harakat mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Adib qahramonlarini ijtimoiy sharoit qurboni sifatida emas, balki ichki sinovlar orqali shakllanuvchi, ongli tanlov qila oladigan shaxs sifatida tasvirlaydi. «Bizning norozilik qishimiz» romanida axloqiy yemirilish va o'zlik inqirozi, «Konserva qatori»da ruhiy izolyatsiya va insoniy birdamlik, «Noma'lum xudoga» asarida esa e'tiqod sinovi va mavjudlik dramasi orqali inson ongining murakkab evolyutsiyasi ochib beriladi. Har bir asarda umidsizlik insonni sinovdan o'tkazuvchi bosqich sifatida namoyon bo'lsa, umid ma'naviy tiklanish va ichki uyg'onish imkoniyatini ifodalaydi. Steynbek uchun umidsizlik ruhiy o'lim emas, balki o'zlikni qayta anglash jarayonidir. Inson aynan inqiroz nuqtasida o'z mohiyatini anglaydi, qadriyatlarini qayta baholaydi va yangi ma'naviy tayanch topadi. Shu bois yozuvchi inson ruhiyatini statik emas, balki dinamik, doimiy harakatdagi jarayon sifatida talqin qiladi. O'rganish natijalari shuni ko'rsatadiki, Steynbek romanlarida umidsizlik va umid qarama-qarshi tushunchalar emas, balki insonning ma'naviy kamolot sari yo'lida bir-birini to'ldiruvchi bosqichlardir. Yozuvchi insonning buyukligini uning azob chekishida emas, balki azobga qaramay insoniylikni saqlab qolishida ko'radi. Aynan shu jihat Steynbek ijodining badiiy-falsafiy qimmatini belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Frenc, U. John Steinbeck. – New York: Twayne Publishers, 1961.
2. Benson, J. J. The True Adventures of John Steinbeck, Writer. – New York: Viking Press, 1984.
3. Parini, J. John Steinbeck: A Biography. – New York: Henry Holt, 1995.
4. Lisca, P. The Wide World of John Steinbeck. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1958.
5. Lisca, P. The Wide World of John Steinbeck. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1958.
6. Benson, J. J. The True Adventures of John Steinbeck, Writer. – New York: Viking Press, 1984.
7. Lisca, P. The Wide World of John Steinbeck. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1958.
8. Parini, J. John Steinbeck: A Biography. – New York: Henry Holt, 1995.
9. Frenc, U. John Steinbeck. – New York: Twayne Publishers, 1961.
10. Lisca, P. The Wide World of John Steinbeck. – New Brunswick: Rutgers University Press, 1958.
11. Frenc, U. John Steinbeck. – New York: Twayne Publishers, 1961.